

Testamentet

– Nobels sista vilja

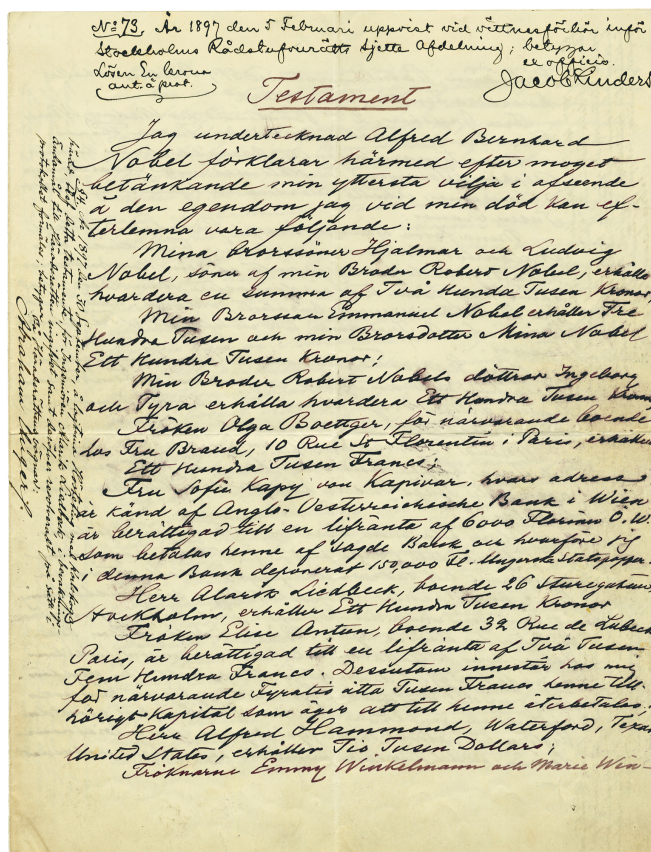
När Alfred Nobel närmade sig slutet av sitt liv var han en av Europas rikaste personer. Vad skulle han göra med sin stora förmögenhet? Idén till att skapa ett vetenskapligt och kulturellt pris växte fram under de sista åren av hans liv. Den 27 november 1895, drygt ett år före sin död, undertecknade Alfred Nobel det skulle komma att bli världens mest kända testamente.

Till mänsklighetens nytta Alfred Nobels handskrivna testamente öppnades ett par veckor efter hans död 1896. Många blev väldigt överraskade när de läste vad han ville göra sina pengar. Det visade sig att Alfred Nobel hade testamenterat

större delen av sin förmögenhet till en fond ”hvars ränta årligen ska utdelas som prisbelöning åt dem, som under det förlupne året hafva gjort mänskligheten den största nytta.” Priset ska enligt testamentet delas ut i fem kategorier: fysik, kemi, fysiologi eller medicin, litteratur och fred.

Prisutdelarna

I sitt testamente skriver Alfred Nobel vilka som ska utse pristagarna. Fysik- och kemipriset skulle delas ut av Kungliga Vetenskapsakademien, medicinpriset av Karolinska Institutet och litteraturpriset av Svenska Akademien. Alla dessa institutioner finns i Stockholm. För fredspriset hade Nobel däremot en annan tanke. Det skulle delas ut i Norges huvudstad Oslo. Där skulle ett utskott av fem personer valda av Norska Stortinget utse fredspristagarna. Flera av institutionerna kände sig till en början osäkra på om de skulle klara av uppdraget att utse Nobelpristagare. Efter viss tvekan sa alla ja.

”Skandinav eller ej”

När testamentet öppnades väckte det blandade reaktioner. Vissa tyckte att det var fantastiskt att Alfred Nobel hade skapat ett pris som skulle gå till människor som gjort mänskligheten stor nytta. Andra tyckte att det var fel att priset inte bara gick till svenskar. De nationalistiska strömningarna var starka i Sverige i slutet av 1800-talet, och vissa grupper i samhället tyckte till och med att Nobel svek sitt fosterland. I sitt testamente skriver han nämligen att priset ska gå till den person som förtjänar det mest – ”antingen han är Skandinav eller ej”. Alfred Nobel var en världsmedborgare och för honom var det nog en självklarhet att hans pris skulle vara internationellt.

Ett pris i tiden

Under 1800-talet gjordes många nya uppfinningar och upptäckter. Det byggdes fabriker, järnvägar och gruvor, och många människor såg positivt på vetenskap och teknik. Alfred Nobel själv hade en stark tro på människans förmåga att lösa problem och utveckla nya idéer, som kunde förändra och förbättra världen. Den uppfattningen delades av många andra. Det som gjorde Nobel unik var att han skapade ett pris som belönar insatser både inom naturvetenskap och inom litteratur och fredsarbete. För Nobel, som själv var kemist, var författarens och fredsarbetarens arbete lika viktigt som forskarens.

Ekonomipriset – inget riktigt Nobelpris

1968 tillkom ett pris som lite slarvigt brukar kallas för Nobelpriset i ekonomi. Men priset heter egentligen Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne, och är alltså inte ett ”riktigt” Nobelpris. Bakom ekonomipriset står Sveriges Riksbank, världens äldsta centralbank som fyllde 300 år 1968, vilket var anledningen till att de instiftade priset just då. Det är också Sveriges Riksbank som står för prissumman. Att ekonomipriset så ofta blandas ihop med Nobelpriset är inte så konstigt. Det delas ut samtidigt som Nobelpriset under samma högtidliga former.

Utdrag ur Alfred Nobels testamente, i förkortad och förenklad version

Den årliga räntan på min förmögenhet skall delas ut som prisbelöning åt dem, som under det gångna året har gjort mänskligheten den största nyttan.

Räntan delas i fem lika delar:

- en del till den, som inom fysikens område har gjort den viktigaste **upptäckten** eller **uppfinningen**,
- en del till den, som har gjort den viktigaste kemiska **upptäckten** eller **förbättringen**,
- en del till den, som gjort den viktigaste **upptäckten** inom fysiologins eller medicinens område.
- en del till den som inom litteraturen har producerat det **utmärktaste i idealisk riktning**,
- en del åt den som har **verkat mest eller bäst för folkens förbrödrande och avskaffande eller minskning av stående arméer** samt **bildande och spridning av fredskongresser**,

Priset för **fysik** och **kemi** delas ut av Svenska vetenskapsakademien; Priset för **medicinska arbeten** av Karolinska institutet i Stockholm; för **litteratur** av Akademien i Stockholm (Svenska Akademien); samt för **fredsarbete**, av fem personer som väljs av Norska Stortinget.

Jag vill att man vid prisutdelningen inte tar någon hänsyn till nationalitetstillhörighet, alltså att den värdigaste erhåller priset, antingen han är skandinav eller ej.

Fredspriset till Oslo

När Alfred Nobel skrev sitt testamente var Sverige i union med Norge. Det kan vara en förklaring till varför han ville att fredspriset skulle delas ut i Oslo. En annan förklaring som brukar lyftas fram är att Nobel ansåg att norska politiker var mer engagerade i fredsfrågor än svenska politiker.